

אוצרות הגאולה

עיונים וביאורים בדברי הרמב"ם
על ימות המשיח והגאולה העתידה

ד

מכון אור החסידות

סניף ארץ הקודש
ת.ד. 2033
כפר חב"ד 6084000
03-3745979
Likras@likras.org

Or Hachasidus

Head Office
1469 President St. #BSMT
Brooklyn, NY 11213
United States
(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב מאיר יעקב זילברשטרום, הרב שלום חריטונוב,
הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב ישראל ארי' לייב רבינוביץ

האם יהיו בימות המשיח פלאות וניסים לדעת הרמב"ם?

היאך לא יבטל מנהג העולם והרי תהי' תחיית המתים? / הנדרת מהותם של ימות המשיח בדברי הרמב"ם בפרקים האחרונים דהל' מלכים / מדוע לא הביא הרמב"ם ראי' לזה שלא יהיו מופתים בימות המשיח? / תיווך הדברים – כיצד יתכן שגם לא יבטל מנהג העולם וגם יהיו מופתים ויחיו המתים? / בין עיקר ענינו של משיח והנסים שיתרחשו כשיזכו ישראל לזה / הטעם וההכרח לכך שיהיו אותות ומופתים בימות המשיח

– ביאור מקיף אודות מהותן של ימות המשיח והטעם לנסים שיתרחשו אז –

היאך לא יבטל מנהג העולם והרי תהי' תחיית המתים?

בפ"ב מהלכות מלכים (ה"א) כתב הרמב"ם: "אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהי' שם חידוש במעשה בראשית, אלא עולם כמנהגו נוהג, וזה שנאמר בישעי' וגר זאב כו' משל וחיידה כו' שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם המשולים כזאב וכנמר, שנאמר זאב כו', ויחזרו כולם לדת האמת, ולא יגזלו ולא ישחיתו, אלא יאכלו דבר המותר כו', שנאמר וארי' כו', וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים, ובימות המלך המשיח יודע לכל לאי זה דבר הי' משל ומה ענין רמזו בהן". וממשיך בה"ב: "אמרו חכמים, אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד".

ולכאורה הדבר תמוה ביותר, איך כתב הרמב"ם שלימות המשיח לא יבטל דבר ממנהגו של עולם, ולא יהי' כל חידוש במעשה בראשית, והלא אחד מיי"ג עיקרי האמונה שקבע הרמב"ם עצמו הוא שתהי' תחיית המתים (פירוש המשניות סנהדרין בסוף הקדמתו), והכופר בתחיית המתים אין לו חלק לעולם הבא (משנה סוף סנהדרין, רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ו. וראה גם בפירוש המשניות (שם, ד"ה

ועתה אחל) דברים חריפים: ואין דת ולא דבקות בדת יהודית למי שלא יאמין בזה). והלא אין לך ביטול מנהגו של עולם וחדוש במעשה בראשית גדול מתחיית המתים, ואיך יתכן לומר שבימות המשיח לא יבטל דבר ממנהגו של עולם?"

והנה, נחלקו הראשונים בנוגע ל"עולם הבא", שהוא תכלית שלימות השכר של ישראל על עבודתם, ובא לאחרי התקופה הנקראת "ימות המשיח", דהראב"ד (הל' תשובה פ"ח ה"ב וראה כ"מ שם), והרמב"ן (בשער הגמול) סבירא להו שתחיית המתים היא "עולם הבא", ומה שיחיו המתים ויתלבשו הנשמות בתוך הגופים זהו תכלית השכר שיקבלו ישראל על עבודתם, ונמצא, שלשיטתם – תחיית המתים אינה חלק מתקופת "ימות המשיח", אלא הוא ענין בפני עצמו שזמנו לאחרי ימות המשיח. ואילו הרמב"ם פליג ע"ז וס"ל שעולם הבא הוא עולם הנשמות ללא גופים, ותחיית המתים איננה תכלית השכר על התורה והמצוות, אלא היא תהי' עוד בתקופת הזמן דימות המשיח, קודם שיגיעו הנשמות לעולם הבא (רמב"ם הל' תשובה שם. פיה"מ סנהדרין שם. ועוד).

ולפי זה, שלרמב"ם תחיית המתים היא חלק מימות המשיח, מתחזקת מאוד התמיהה (הנ"ל): היאך כתב שאין להעלות על הלב "שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם או יהי' שם חידוש במעשה בראשית", כשדוקא לשיטתו תחיית המתים שהיא ביטול מנהג העולם ושינוי גדול ממעשה בראשית, היא חלק מתקופת ימות המשיח גופא?

הגדרת מהותם של ימות המשיח בדברי הרמב"ם בפרקים האחרונים דהל' מלכים

וכדי להבין כוונת הרמב"ם במ"ש שלא יהי' בימות המשיח ביטול מנהג העולם ושינוי במעשה בראשית, יש להקדים תחילה ביאור שיטתו הכללית של הרמב"ם בב' פרקים האחרונים של ספרו יד החזקה (פ"א ופ"ב מהלכות מלכים) על מהותן של ימות המשיח ועיקר מטרת ביאת מלך המשיח:

לעיל (בגליונות הקודמים) נתבאר באריכות שבפרק י"א בהלכות מלכים מגדיר הרמב"ם את עניינו של מלך המשיח ואת עיקר מטרת ביאתו בכך שהוא יחזיר מלכות דוד המלך ליושנה, שעניינה של מלכות דוד היא – נתינת האפשרות לבני ישראל לקיים את כל מצוות התורה. וכשם שבימי דוד המלך, לאחר שסיים את כיבוש הארץ (ונסתיימה מכבר מחיית עמלק) והחלו ההכנות לבניין המקדש, אזי הייתה לראשונה מזמן מתן תורה האפשרות שבני ישראל יקיימו את כל מצוות התורה בשלמות, כן יהי' בימות המשיח, שמלך המשיח יבנה את המקדש במקומו, ינצח את כל אויבי ישראל ויקבץ את הגלויות, כך שבני ישראל יוכלו לשוב ולקיים את כל מצוות התורה בשלימות.

אוצרות הגאולה

ה

וזהו הטעם להא דכתב הרמב"ם (שם פ"א ה"ג) שהדרך לבחון את אמיתתו מלך המשיח לא תהי' בזה שיעשה אותות ומופתים, ויתירה מזו, מיד לאחרי שאומר שהמלך המשיח לא יזקק לאותות ומופתים, ממשיך שם באותה הלכה – ש"עיקר הדברים ככה הן שהתורה הזאת חוקי' ומשפטי' לעולם", והוא משום שהבחינה לכל דבר היא על ידי שרואים אם הוא ממלא את תכליתו והמכוון שלו, וכיון שגדרו ועניינו של מלך המשיח הוא, כנ"ל, לאפשר את קיום התורה והמצוות בשלמות, לכן הבחינה על היותו משיח היא אם אכן יביא את האפשרות לקיים את התורה והמצוות בעולם. והחשוב שעל מלך המשיח לעשות דווקא אותות ומופתים ולגרום לשינויים בעולם, הרי מחשבתו זו היא היפך העניין שחוקי' ומשפטי' של התורה הם נצחיים לעולם (עיין בכל זה בגליונות א-ב בארוכה).

והנה, בפ"ב ממשיך הרמב"ם לבאר מצב העולם בימות המשיח, והמאורעות שיתרחשו אז. ובפשטות הי' נראה שפרק זה אינו המשך לפרק שלפניו אלא בכל פרק מבואר ענין שונה, דבפרק י"א מבאר מהותו של מלך המשיח ופעולותיו, ואילו בפ"ב מבאר את מצב העולם בימות המשיח.

אמנם יש לומר, שבאמת פרק י"ב הוא המשך עניין פרק י"א, והפרטים שמתבארים בפ"ב אודות מצב העולם הם תוצאה ומסובב ממה שהגדיר הרמב"ם בפ"א את מהותו של מלך המשיח. והיינו, שבפרק י"א מבאר, כנ"ל, שעיקר ענינו ותפקידו של מלך המשיח הוא לאפשר לבני ישראל את קיום התורה והמצוות בעולם הזה ואינו נצרך לעשות שינויים ומופתים, ובפרק י"ב מתאר הרמב"ם את מצב העולם כפי שיהי' בהתאם לתפקידו של משיח.

כלומר, בכל אריכות הפרטים שבפרק י"ב אין הכוונה לתאר את כל מה שיהי' בעולם בימות המשיח באופן כללי, כי אם רק שלאחר שבפרק י"א מבואר (כנ"ל) שיקום מלך המשיח ויגאל את ישראל מכל צרותיהם, ועל ידי פעולותיו ישובו בני ישראל לקיים את התורה והמצוות בשלימות, הנה בפ"ב מבאר מהו המצב שישרור בעולם שיאפשר את קיום התורה והמצוות ללא הפרעות. ויעויין שם בפרטי ההלכות, ועד לסיומם (בהלכות ד-ה) שיהיו ישראל "פנויים בתורה וחכמתה כו' ובאותו הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה כו' ולא יהי' עסק על העולם אלא לדעת את ה' בלבד. ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים וכו'", והיינו שאכן אז ישרור בעולם מצב המאפשר את קיום התורה ומצוות בשלימות, ומפני זה יעסקו ישראל בתורה ומצוות באופן הכי נעלה ושלם.

ומכיון שבפ"א הדגיש לנו הרמב"ם שאין משיח בא לעשות אותות ומופתים ולחדש דברים בעולם, לכן מתחיל את פ"ב עם יסוד זה, שלא יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם וכו', כי הרי כנ"ל, אין עניינו של משיח לעשות אותות ומופתים, כי אם לאפשר את שלימות קיום התורה, וזה אכן מה שיהי' גם מצב העולם בימות המשיח – לא מצב של אותות ומופתים אלא מצב המאפשר את שלימות קיום המצוות.

מדוע לא הביא הרמב"ם ראי' לזה שלא יהיו מופתים בימות המשיח?

והנה, על פי זה, שדברי הרמב"ם בפי"ב כאן הם רק לבאר איך יהי' מצב העולם בהתאם למהותו של משיח עצמו המבוארים בפי"א, תתורץ תמיהה בדברי הרמב"ם בהלכה דילן.

דהנה, בפרק י"א (ה"ג), כשכתב הרמב"ם (כנ"ל) שמלך המשיח לא נדרש לעשות כל אות ומופת, הביא הרמב"ם ראי' לדבריו מבן כוזיבא המלך. דמכך שרבי עקיבא וחכמי דורו דימו "שהוא המלך המשיח" אף ש"לא שאלו ממנו כו' לא אות ולא מופת" מוכחא מילתא שעשיית מופתים אינה תנאי להיות משיח ולכן אין זו הבחינה לאמת את היותו משיח.

ולכאורה צריך ביאור לפי זה מה שבהלכה דילן (ריש פי"ב), כשהרמב"ם כותב שאין להעלות על הלב ש"בימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם או ישתנה מעשה בראשית", הנה בשונה מהלכה הנ"ל בפי"א, אין הרמב"ם מביא כל ראי' והוכחה מנלן שאכן לא יתרחשו בימות המשיח אותות ומופתים המבטלים דבר ממנהג העולם ומשנים מעשה בראשית.

אמנם, על פי הנתבאר כאן (בסעיף הקודם) שעניין ההלכות דפרק י"ב אינן לתאר כל מה שיתרחש בימות המשיח, אלא רק מה שיתרחש בעולם בהמשך לפעולות מלך המשיח המבוארות בפרק י"א, יש לומר שהטעם שהרמב"ם לא הביא ראי' לזה שלא ישתנו מעשה בראשית בימות המשיח הוא משום שהראי' שבפרק י"א על זה שמשיח עצמו לא יעשה מופתים ושינויים בעולם, כוחה יפה גם לזה שלא יהיו בעולם בכלל אז שינויים במעשה בראשית.

שכן אילו הי' חלק מגדר ימות המשיח שצריך להיות בתקופה זו ביטול מנהגו של עולם ושינוי במעשה בראשית, הי' יוצא מזה שזהו גם כן מהותו ועניינו של מלך המשיח עצמו, שביאתו של מלך המשיח מביאה לזה שיהי' חידוש במעשה בראשית, וא"כ, מכיון שהבחינה על היותו משיח היא אם הוא אכן ממלא את עיקר עניינו ומהותו, הי' צריך מלך המשיח "לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם", ודבר זה (מופתים וחידושי דברים בעולם) הי' צ"ל הבחינה על היותו משיח, כיון שזה עניינו ולשם מטרה זו הוא בא.

אמנם, כיון שכבר הוכיח הרמב"ם בפרק י"א מהא דרבי עקיבא וכל חכמי דורו לא ביקשו מבן כוזיבא לפעול אותות ולעשות מופתים שלא זהו עיקר עניינו, הרי כבר מעצמו מובן שביאת מלך המשיח אינה מביאה בעקבותי' ביטול מנהגו של עולם, ולא זהו גדר ימות המשיח. ולכן לא הוזקק הרמב"ם להביא ראי' נוספת לזה בהלכה דידן.

איך יתכן שגם לא יבטל מנהג העולם וגם יהיו מופתים ויחיו המתים?

ועל פי יסוד הנ"ל בביאור דברי הרמב"ם בפ"ב, שעניינו לא להביא כל מה שיהי' בימות המשיח בכלל, אלא רק מה שישירור בעולם בהתאם למבואר בפרק י"א בעניין פעולות מלך המשיח עצמו, יש לתרץ הקושיא דלעיל (ס"א), היאך כתב הרמב"ם שבימות המשיח לא יבטל דבר ממנהגו של עולם, בעוד שיש עיקר בדת שיהי' אז (בפרט לשיטת הרמב"ם שהוא בימות המשיח עצמם, קודם "עולם הבא") השינוי הגדול והנס דתחיית המתים:

כוונתו של הרמב"ם בפ"ב היא לתאר את מצב העולם כפי שיהי' בתחיית ימות המשיח, בקשר עם ביאת המשיח, שרק על זה קאי בפרק זה. והיינו, שכיון שעניינו של משיח ופעולותיו הם לפעול שיוכלו בני ישראל לקיים את התורה ומצוותי' בשלימות בעולם (כמו שנתבאר בארוכה בפ"א), לכן כותב הרמב"ם שלא יעלה על הלב שצריכים להיות בעולם בשלב זה של תחילת ימות המשיח ופעולותיו, שום שינוי במעשה בראשית ולא יבטל דבר ממנהגו של עולם, כי כנ"ל, לא לשם כך הוא בא.

כלומר, לשיטת הרמב"ם עניינו של משיח הוא מה שיביא את האפשרות לקיים את התורה ומצוות בשלימות ולשם זה אינו זקוק לעשות אותות ומופתים. ולכן, גם המצב שישירור בעולם כתוצאה מביאתו אינו צריך שיהי' בו ביטול דבר ממנהגו של עולם, כי אם "עולם כמנהגו נוהג", באופן שיהי' בו האפשרות לשלימות הקיום התורה.

ומה שגם לדעת הרמב"ם בימות המשיח יהיו שינויים גדולים במעשה בראשית ויחידושים במנהגו של עולם, ועד לתחיית המתים, הנה לשיטתו, לא זהו עיקר עניינו של משיח, ואין זו מטרת ביאתו. ולכן לא יהיו שינויים אלו מיד בהתחלת ימות המשיח, כתוצאה מביאתו, אלא רק לאחר שתעבור תקופת הזמן של תחיית מלכותו של משיח, וכבר יקיימו בני ישראל את כל המצוות בשלימותם, אזי יעשה הקב"ה בזמן מאוחר יותר בימות המשיח עצמם עוד הנהגות ועניינים שיש בהם גם שינוי מנהגו של עולם, ובהם תחיית המתים (אמנם גם זה יהי' קודם תקופת עולם הבא שלשיטת הרמב"ם הוא תכלית השכר לנשמות בלא גופים).

אלא שכאן בפרק י"ב אין הרמב"ם מדבר אודות עניינים אלו כלל, כיון שהוא עוסק רק בתיאור מצב העולם כתוצאה מביאת המשיח ועיקר תפקידו, ומגדיר את התכלית של ימות המשיח בהצבה - שתהי' אז האפשרות לקיום כל הלכות התורה ומצוותי' בשלימות. ומה שבתקופה מאוחרת יותר אכן יהיו שינויים במנהגו של עולם, הוא עניין בפני עצמו, ולא בזה קאי הרמב"ם בפרק זה.

[וביסוד זה בביאור דברי הרמב"ם, יתברר כמין חומר כל שיטות הרמב"ם בביאור דברי הנביאים אודות הזמן דלעתיד, אם יתקיימו כפשטם של דברים אם לאו, וכן שיטתו בישוב הסוגיות בגמרא ובמדרשים בזה, כפי שיתבאר באריכות בגיליון הבא בע"ה].

בין עיקר ענינו של משיח והנסים שיתרחשו כשיזכו ישראל לזה

ויש להוסיף ולחדד את הבנת שיטת הרמב"ם בעניין זה, אם יהיו בתחילת ימות המשיח שינויים במעשה בראשית ונסים ונפלאות. דנוסף על הנתבאר לעיל שגם להרמב"ם יהיו נסים ופלאות בתקופה מאוחרת יותר בימות המשיח, יתירה מזו, תתכן אף אפשריות לזה בתחילת ימות המשיח, וכמו שכתב הרמב"ם עצמו באגרת תחיית המתים (אות 1), שמה שכתב בספר הי"ד שהנבואות אודות הגאולה שיש בהם משינוי מנהג העולם הם "משל וחידה" – "אין דברנו זה החלטי כו' שהם משל", וייתכן הדבר שיתקיימו הנבואות כפשטן (עיי"ש בפרטיות).

ולכאורה אינו מובן, הרי נתבאר לעיל שלשיטת הרמב"ם עיקר ענינו של משיח אינו לעשות אותות ומופתים אלא לתת האפשרות לקיים את התורה והמצוות בשלימות, ולמה אם כן תתכן אפשרות שאכן יהי' שינוי מנהגו של עולם, והנבואות יתקיימו כפשטן?

ויובן זה בהקדים הא דבגמ' (סנהדרין צח, ב) מובאת סתירת הכתובים בנוגע לאופן ביאת המשיח, דבדניאל (ז, יג) כתיב "וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתה", ואילו בזכרי' (ט, ט) כתיב שמלך המשיח יבוא במצב של "עני ורוכב על חמור". ומיישבת הגמ', שהדבר תלוי באופן קיום התורה והמצוות של בני ישראל קודם הגאולה, דבאם "זכו – עם ענני שמיא", אך באם "לא זכו – עני ורוכב על חמור" (ועיין שם ש"פ חילוק זה מבארת הגמ' עוד כמה סתירות בדברי הנביאים אודות אופן ביאת המשיח).

ומובן הדבר שיש פה עניין כללי, היינו שאין זה רק בנוגע לפרט זה אם משיח יבוא כ"עני ורוכב על חמור", או שיהי' העניין ד"ארו עם ענני שמיא", אלא שכן הוא בנוגע לכמה עניינים ניסיים שיהיו לעתיד לבוא, שהדבר תלוי במצב הרוחני דבני ישראל קודם הגאולה, שבאם יהיו זכאין יזכו לנסים גלויים (וראה בכרתי ופלטי (י"ד סק"י סוף בית הספר) שתולה בזה הדיון אם אליהו יבוא מאתמול לפני ביאת המשיח, וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ב).

ויש לומר שלדעת הרמב"ם יש לחלק בין עיקר ענינו של משיח ומטרת ביאתו, לבין הנסים להם יזכו ישראל כתוצאה ממצבם הרוחני. דעיקר ענינו של משיח הוא מה שיביא לישראל את האפשרות לקיים את התורה ומצוות בשלימות, ולשם זה אינו נצרך לשום אותות ומופתים. ומה שמצינו ייעודים שונים על נסים שיתרחשו אז – הרי זה ענין נוסף, שאם יזכו ישראל – יראו נסים מיוחדים להראות הוספת החביבות והמעלה של עם ישראל אצל הקב"ה, אבל לא זוהי מטרת ביאת המשיח.

ועפ"ז יש לבאר מ"ש הרמב"ם באגרת תחיית המתים שייתכן שיתקיימו הנפלאות שבדברי הנביאים כפשטן, שהרי, אחרי שידענו שהנסים שיתרחשו בימות המשיח הן תוצאה ממצבם הרוחני של בני ישראל, מובן שאם יהיו ישראל במצב של "זכו", אז באמת יהיו נפלאות כבר בתחילת ימות המשיח.

ומה שבספר משנה תורה סתם הרמב"ם שכתחילת ימות המשיח לא יהי' שינוי במנהגו של עולם הרי זה מפני שספר משנה תורה הוא ספר הלכה, שהיא צריכה להיות פסוקה וברורה, וכיון שהגאולה היא עניין המוכרח להיות על פי הלכה, אין מקום לכתוב את האופן ד"זכור" שאין ברור לן שיתקיים בהיותו תלוי במעשה בני אדם (באם יגיעו למצב ד"זכור" או לא), שהרי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג, ב), והרשות לכל אדם נתונה וכו' (רמב"ם הלכות תשובה ריש פ"ה). ולכן הרמב"ם בספרו כותב רק את אופן הגאולה המוכרח על פי הלכה להיות בכל גווני ואינו תלוי במצב בני ישראל, במצב של "לא זכור", שאז אכן לא יהיו בימות המשיח נסים ושינויים במצב העולם.

ובעומק יותר יש לומר, שאין הכוונה שהרמב"ם כתב רק את האופן שתהי' הגאולה במצב של "לא זכור" ח"ו, ואילו יהיו ישראל זכאין תרחש הגאולה באופן אחר, ולא יתקיימו דברי הרמב"ם הללו, כי אם שדבריו מכוונים גם אם יהי' המצב של "זכור":

מבואר לעיל באריכות, שעיקר עניינו וגדרו של משיח על פי הלכה הוא מה שאז תהי' האפשרות שיקיימו את התורה והמצוות בשלימות, ולשם זה אינו נצרך לאותות ומופתים. ולכן, הגם שאם יהי' מצב של "זכור" יזכו ישראל כבר בתחילת ימות המשיח לנסים ופלאות, אך אין הכוונה שהניסים והשינויים שיהיו אז בעולם הם המטרה שלשמה בא משיח, אלא גם אז עיקר עניינו ההלכתי של משיח יהי' לגרום אפשרות לקיים כל המצוות בשלימות בפועל גם במצב הטבעי של העולם. וזה שיהיו אז ניסים ונפלאות (כיון ד"זכור") יהי' זה מעשה מיוחד של הקב"ה מצד חביבותם של ישראל, והוא דבר נוסף על עיקר ענינו של משיח - קיום התורה והמצוות בשלמות.

ולכן הרמב"ם לא התייחס בדבריו בהלכה בפרקים אלו לאפשרות של "זכור" ולמופתים ונסים שיהיו אז, ואדרבה כתב שלא יבטל דבר ממנהגו של עולם וכו', כיון שכנ"ל הוא כותב רק את עיקר גדרו של משיח, ואכן גם במצב של "זכור" - עיקר גדרו של משיח הוא שיתאפשר קיום התורה והמצוות בעולם, גם אם לא יהיו בו שינויים. ומה שבפועל יהיו אז שינויים במנהגו של עולם, הרי זה דבר נוסף על עיקר ענינו של משיח.

הטעם וההכרח לכך שיהיו אותות ומופתים בימות המשיח

ולאחר שנתבאר יסודות אלו בדברי הרמב"ם, אשר (א) דבריו שלא יהיו שינויים במנהגו של עולם, וכל דבריו בפרק י"ב, הם בהתאם להמבואר בפ"א - אודות עצם גדרו של משיח לאפשר את קיום המצוות בעולם; (ב) שבמצב של "זכור" יתקיימו שינויים ומופתים אלו כבר בתחילת ימות המשיח, אבל אעפ"כ לא הזכיר הרמב"ם, כיון שהם לא יסתרו את הבל"ג והיסוד שמשחית לא בא כדי לעשות אותות ומופתים, כי אם שהם יהיו בנוסף לעיקר ענינו (ושלזה יכונו דבריו באגרת תחיית המתים); הנה על פי כל זה יבואר לנו תמיהה גדולה:

נתבאר לעיל שהגם שכתב הרמב"ם שלא יהי' שינוי במנהגו של עולם, מ"מ ברור שגם לדעתו תהי' תקופה מאוחרת יותר בימות המשיח (עוד קודם עולם הבא), שבה יתרחשו נסים ושינויים גדולים ועד - לתחיית המתים, ומה שלא כתבו בפ"ב הוא מפני שבפרק זה בא רק לתאר את ימות המשיח כפי שהם בהתאם לעיקר עניינו של משיח ומטרת ביאתו, ומכיון שנסים אלו אינם מעיקר ענינו של משיח ע"פ הלכה, לכן לא הביאם בפ"ב.

אמנם, עדיין צריך להבין בטעם הדברים, דכיון שעיקר ויסוד ותפקידו של מלך המשיח הוא שיתקיימו המצוות בשלימות, מהו ההכרח ומהו הטעם שאחר כך יהיו גם נסים ושינויים בעולם?

ויש לומר בפשטות, דהיא הנותנת: בפ"ב מתאר הרמב"ם באריכות איך שבימות המשיח יתאפשר לישראל לקיים המצוות בשלימות, ולא יהי' להם כל נוגש ומבטל, ואדרבה - כל האומות כולם יחזרו לדת האמת וימלא העולם כולו דעה את ה'. ומובן, שמצב שלם זה של עסק התורה והמצוות בתכלית השלמות, זהו תכלית השלימות של המצב ד"זכו". וא"כ, גם אם לא הגיעו ישראל ל"זכו" קודם הגאולה, יבואו ישראל לבחינה זו בימות המשיח.

וכבר נתבאר לעיל שבעת שיבואו ישראל לבחינת "זכו" - מראה הקב"ה חביבותם ומעלתם ע"י שיזכו לנסים גדולים. ולכן מצב נעלה זה מצד בני ישראל יגרור בעקבותיו שינויים גדולים במעשה בראשית והנהגה נסית, עד לעניין היסודי דתחיית המתים, ויתקיים אז מה שנאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מיכה ז, טו) - נפלאות כפשוטו.

החילוק בין "אל יעלה על הלב" ל"ואל יעלה על דעתך"

כתב הרמב"ם (פי"ב ה"א): "אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם וכו'".

וכבר נתבאר (בגליון זה סעיף ג) הטעם שלא הביא הרמב"ם שום ראי' לדבריו אלו, והוא לפי שכבר בפי"א (ה"ג) שככתב "ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים" הביא ראי' לזה מהא דרבי עקיבא וחכמי דורו לא ביקשו מבן כוזבא לעשות אות ומופת. ומזה מוכח, שעיקר עניינו של משיח הוא לאפשר את קיום המצוות בשלמות, ולא לעשות מופתים ושינויים בעולם. וכיון שהדבר כבר הוכח בפי"א, ובפי"ב לא נאמרה אלא השלמת אותו עניין ממש, שלא זו בלבד שמלך המשיח לא צריך לעשות מופתים אלא גם לא יהיו כתוצאה מפעולותיו מופתים בעולם, לכן אין צורך להביא ראי' נוספת לדבר זה, ויפה כח הראי' דבפי"א גם לנדו"ד.

אלא שלפי זה אפשר להקשות מהו הטעם בכלל לכפול ולומר דבר זה (שלא יהיו מופתים בעולם) בפי"ב, אם הוא כבר דבר שמוכרח מצד המתבאר בפי"א (שעל מלך המשיח אין מוטל לעשות מופתים)?

יש לומר שלכן דייק הרמב"ם בלשונו, ודלא כבפי"א ששם כתב "ואל יעלה על דעתך", שינה כאן בפי"ב וכתב "ואל יעלה על הלב", שכוונתו כאן לרמז שאף אם מצד הדעת וההבנה מבינים עניין זה שמלך המשיח אינו עושה אות ומופת כחלק מתפקידו, מ"מ מכיון שיודעים מעלותיו העצומות של משיח, אשר הוא "ישכיל . . ירום ונשא וגבה מאד" (ישעי' נב, ג) - יכול לעלות על הלב תשוקה ואהבה רבה לעוצם מעלתו של משיח, ומצד רגש הלב עולה על ליבו שבכל זאת יבטל משיח מנהגו של עולם.

וזהו מה שבא הרמב"ם לשלול, לא קט"ד שיעלה על דעתו של אדם, כי אם רגש הבא מלבו, וגם זה הוא שולל וכותב שלא יהי' בימות המשיח שינוי ממנהגו של עולם, כי עיקר עניינו של משיח הוא לא זהו עיקר ענינו ומטרת ביאתו של משיח.

המלך המשיח אינו צריך להחיות מתים?

בהלכות מלכים (פי"א ה"ג) כתב הרמב"ם יסוד שהמלך המשיח אינו צריך לעשות מופתים, ומפרט בזה הלשון: "אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחי' מתים".

וצריך עיון שהרי ברירא מילתא, והוא יסוד מעיקרי הדת (פירוש המשניות סנהדרין ועוד), שבימות המשיח תהי' תחיית המתים?

יש לומר בזה על פי מה שנתבאר בארוכה (בגליון זה, ובגיליונות הקודמים) שהרמב"ם בפרקים אלו של הלכות מלכים אינו בא לפרט ולתאר כל מה שיהי' או לא יהי' לעתיד לבוא, כי אם להגדיר מהו עיקר גדרו ותפקידו של מלך המשיח, שהוא להחזיר האפשרויות לקיים התורה והמצוות בשלמות (פרק י"א) וכן מה יהי' מצב העולם כתוצאה מעצם תפקידו זה של משיח (פרק י"ב).

ועל פי זה יש לומר שהרמב"ם כאן מונה בדוקא כל העניינים שאכן יהיו בהמשך בימות המשיח, שגם לדעתו יהיו "אותות ומופתים" ויתחדשו "דברים בעולם", ובוודאי שתהי' תחיית המתים. וכוונתו כאן היא למנות כל הדברים הללו ולבאר שאע"פ שהם יתרחשו לפועל, הנה "אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות" אותם, כיון שלא זו מטרת ביאתו לפעול עניינים אלו, כי אם לאפשר לישראל לקיים המצוות בשלמות. ולכן כל עניינים אלו לא יתרחשו מיד בתחילת ביאת המשיח, אלא בשלב נוסף, בזמן שלאחר כן.

